

Г. І. Назаренко
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри журналістики,
реклами і зв'язків з громадськістю
ННІМВ НАУ
м. Київ, Україна

**ЖУРНАЛІСТСЬКЕ РОЗСЛІДУВАННЯ
ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МЕТОДУ МАСКУВАННЯ І ПЕРЕВТІЛЕННЯ
У ДІЯЛЬНОСТІ АВСТРІЙСЬКОГО ПЕРШОВІДКРИВАЧА
Й ОСНОВОПОЛОЖНИКА ІНВЕСТИГАТИВНОГО РЕПОРТАЖУ
МАКСА ВІНТЕРА**

Анотація. Стаття присвячена творчому досвіду видатного віденського журналіста, австрійського першовідкривача й основоположника інвеститивного репортажу Макса Вінтера, спадщина якого є класикою європейської журналістики, однак в українській освітній і медійній сфері залишається маловідомою.

Ключові слова. Інвеститивний репортаж, метод прихованого пошуку і збору інформації, журналістське розслідування, австрійський репортер Макс Вінтер, журналістська спадщина Макса Вінтера.

H. I. Nazarenko
PhD in Philology,
Associate Professor of the Department
of Journalism, Advertising and Public Relations
at the Institute of International Relations
of National Aviation University
Kiev, Ukraine

**JOURNALIST INVESTIGATION USING THE DISGUISE AND
IMPERSONATION METHOD AS USED BY MAX WINTER, AN AUSTRIAN
ORIGINATOR AND FOUNDER OF INVESTIGATIVE REPORTING**

Annotation. The article is devoted to a creative experience of Max Winter, a prominent Viennese journalist, and originator and founder of investigative reporting, whose heritage is a classic in European journalism, but who is still little known in the educational and media environment in Ukraine.

Keywords. Investigative reporting, method of a concealed search and collection of information, journalist investigations, Austrian journalist Max Winter, the Max Winter's heritage.

Постановка проблеми. За умов, коли вітчизняна журналістська освіта інтегрується у європейський простір, особливо актуальним стає розгляд досвіду, методики діяльності і творчої спадщини видатних представників зарубіжної журналістики. Однак постаті тих, кого німецька, англійська, американська та інші школи журналістики представляють як класиків журналістської майстерності, родоначальників хрестоматійних методик, основоположників певних жанрових форм, залишаються в Україні невідомими. Цьому сприяє також те, що навчальні програми вітчизняних інститутів, факультетів і кафедр журналістики не передбачають системного вивчення спадщини класиків журналістської творчості. На жаль, персоналії видатних представників репортажу, інтерв'ю, нарису, есе, фейлетону та ін. не розглядаються портретно під час вивчення журналістських дисциплін, як це робиться в процесі вивчення української або світової літератури. Між тим, саме галерея класиків мала б продемонструвати як майбутнім, так і нині практикуючим журналістам, що перебувають у творчому пошуку, найвищі професійні досягнення, міжнародний та історичний резонанс публіцистичних виступів, які свого часу змінили життя суспільства й окреслили соціальні проблеми, що й нині залишаються вкрай актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчий досвід видатного віденського журналіста, австрійського першовідкривача й основоположника інвестигативного репортажу Макса Вінтера, спадщина якого є класикою європейської журналістики, в українській освітній і медійній сфері залишається маловідомим. В українських медіадослідженнях практично відсутні відомості про європейських класиків інвестигативної журналістики. Їхня творча спадщина, як і біографія, залишається поза сферою наукових інтересів вітчизняних дослідників зарубіжної журналістики.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Співставлення урбаністичних проблем Відня початку ХХ століття з проблемами українських міст ХХІ століття призводить до визнання того, що актуальність тематики, яку розробляла соціальна журналістика Австрії сто років тому, і зокрема інвестигативний репортер Макс Вінтер, є для сучасної України суттєвою і вагомою. Розгляд журналістської діяльності Макса Вінтера, яка призвела до подолання проблеми безпритульності в австрійській столиці, є повчальним і значимим в аспекті ефективності праці журналіста, його соціальної місії та відповідальності.

Мета дослідження – скомпонування і здійснення системного аналізу відомостей, пов'язаних з життям і журналістською, а також організаційною діяльністю видатного віденського репортера початку ХХ століття Макса Вінтера задля можливості використання зібраного історико-фактологічного матеріалу в освітньому процесі під час підготовки майбутніх журналістів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Однією з маловідомих в Україні, але визначних постатей європейської журналістики є Макс Вінтер (1870–1937), який у німецькомовних країнах позиціонується як першовідкривач і основоположник інвестигативного репортажу, адже на початку ХХ ст. у Відні він опублікував цілу серію матеріалів про ув'язнених,

бідняків, робочих, безхатченків, безробітних та інших представників найнижчого соціального прошарку суспільства, здійснивши експедиції у підземелля, де мешкали ці люди, і застосувавши при цьому метод прихованого пошуку і збору інформації, який пізніше, у другій половині ХХ ст., з успіхом використає у своїх розслідуваннях німець Гюнтер Вальраф. Спочатку численні мешканці лабіринтів віденської каналізації, а потім і віденського метро стають героями шокуючих, викривальних репортажів Макса Вінтера, який для глибокого вивчення теми починає практикувати маскуванню, тобто перевтілення у своїх героїв з метою проникнення у прихований від усіх світ підземних комунікацій, створюючи яскраві описи «чорного серця Відня».

Інвестигативний (investigation – з лат. «шукаючий у», «в пошуку для») репортаж стає основним жанром Макса Вінтера. Одна з форм журналістики, в якій глибоко досліджується тема, що є причиною суспільного інтересу, як то політична корупція, тяжкі злочини, корпоративні правопорушення, прояви аморальності суспільства, соціальні виразки тощо, – отримала в особі Макса Вінтера яскравого, талановитого прихильника.

Макс Вінтер народився 9 січня 1870 року в Будапешті, а трохи згодом його сім'я переїхала до Відня. Отримавши середню освіту, він вступив до Віденського університету, однак навчання не завершив. Приблизно у 23 роки він розпочав свою журналістську кар'єру у віденській газеті «Neue Wiener Journal». У 1895 році він переходить до редакції газети «Arbeiter-Zeitung», центрального органу австрійських соціал-демократів. Певний час Макс Вінтер працює як судовий репортер, і його публікації відзначаються політичним забарвленням, прагненням покращити умови життя і праці соціально не захищених людей, до яких належали ув'язнені, жебраки, тисячі бездомних Відня. Саме в цей період Макс Вінтер починає практикувати у своїх журналістських розслідуваннях метод маскуванню. Так, для пошуку і збору інформації про життя віденських ув'язнених репортер був замаскований під безхатченка і кинутий до в'язниці у 1902 році.

У 1905 році, як результат низки журналістських розслідувань із застосуванням методу маскуванню і перевтілення, виходить перша публіцистична книга Макса Вінтера під назвою «У метро Відня», присвячена тій самій кричущій проблемі підземного існування тисяч безробітних і бездомних, які стікались з усіх регіонів до столиці агонізуючої Австро-Угорської імперії. У величезному місті не існувало ані притулків для бродяг, ані гуртожитків для бідняків і заробітчан, тому кількість мешканців страшного підземелля, смердючого і небезпечного для життя, росла з величезною швидкістю. На той період населення Відня складало майже два мільйони чоловік, і місто посідало четверте місце серед найбільших міст світу, поступаючись лише Лондону, Нью-Йорку і Парижу.

Життя цілого прошарку віденського населення у підземеллі, у каналізаційних і метробудівних лабіринтах стає постійною темою публіцистичних виступів Макса Вінтера. Він не просто привертає своїми репортажами увагу громадськості до цієї сторони життя мегаполісу, він

пропонує з гуманістичних позицій вирішення цієї глобальної соціальної проблеми. І якщо нині, через сто років після публіцистичних виступів Макса Вінтера, за результатами міжнародного дослідження, в якому порівнювалась якість життя у 221 місті світу, Відень кілька років підряд займає перше місце у світі за якістю життя, в тому є величезна заслуга журналіста.

Пізніше, а саме у 1911 – 1918 рр., саме завдяки журналістським виступам, у яких Макс Вінтер не лише експресивно розказує про соціальну виразку великого міста, дослідивши її зсередини, окреслює масштаби проблеми, а й пропонує її вирішення силами міської громади, він буде обраний депутатом австрійського парламенту. У 1918 – 1923 рр. він стане членом Віденської муніципальної ради, заступником мера міста (1919 – 1920) і радником Управління соціального забезпечення (1918 – 1920). Він працюватиме експертом із соціального забезпечення населення міста, буде визначати соціальну політику, зокрема опікуватись побудовою соціального житла для бідняків, яким і сьогодні пишається Відень. Завдяки зусиллям Макса Вінтера відбувається будівництво будинків, які могли б забезпечити хоча б частину мешканців підземних лабіринтів житлом. Одним з таких був чоловічий гуртожиток на Мельдемманнштрассе (Männerwohnheim Meldemannstraße), який відомий тим, що в ньому три роки прожив Адольф Гітлер.

Журналістська спадщина Макса Вінтера налічує близько 1500 репортажів, які викрили зловживання з боку влади, збудили суспільну свідомість і змусили вжити заходи задля усунення міського жебрацтва і бродяжництва. У 1949 році район Відня Леопольдштадт був перейменований вдячними земляками журналіста у Max-Winter-Platz. У парку, який також названий його ім'ям – Max-Winter Park, стоїть пам'ятник репортеру, а на могильному камені висічено: «Його слова говорили про свободу і справедливість...»

Своїм послідовникам на ниві інvestigативної журналістики він заповідав сміливо занурюватись у життя у всіх його проявах, намагатись все побачити на власні очі – «на дорозі, на фабриках і заводах, у кафе й ресторанах, у будинках, квартирах, на спортивних та ігрових майданчиках, у залах судових засідань, у поліцейських відділках, на рятувальних станціях, у лікарнях, дитячих будинках, тюрмах, церковних кабінетах тощо». Макс Вінтер стверджував, що журналіст має проникати скрізь, знати всі секрети, тисячі таємниць свого міста, всі його несправедливості, протиріччя, страждання. Тільки тоді його перо буде служити людям і гуманістична місія буде виконуватись. Адже головним принципом журналістики був і залишається гуманізм.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Пошуково-викривальна журналістика, яку у західному медіапросторі прийнято називати інvestigативною, переорієнтувала діяльність репортерів, для яких предметом пошуку і збору інформації стають не події, а соціальні явища і теми, які журналісти цілеспрямовано вибирають. Автори інvestigативного репортажу активно втручаються в життя, змушуючи громадськість вирішувати кричущі суспільні проблеми, змінювати законодавство, етику і правила співіснування людей. Завдяки такій діяльності журналістика підтверджує свій статус

«четвертої влади», яка здатна покращувати життя, захищати знедолених, відстоювати принципи гуманізму. Яскравим прикладом у цьому плані є низка журналістських розслідувань із застосуванням методу маскуванню і перевтілення в діяльності австрійського першовідкривача й основоположника інвестигативного репортажу Макса Вінтера, результатом творчості й організаційних зусиль якого стало вирішення проблеми масової безпритульності у Відні протягом перших десятиліть ХХ століття. Цей досвід є історичним і повчальним, адже проблематика, якій присвятив своє життя Макс Вінтер, не має національних меж.

Окрім Макса Вінтера, в Україні залишається практично невідомою інвестигативна діяльність і творча спадщина таких зарубіжних класиків жанру як Вільям Томас Стед, Іда Тарбейл, Елізабет Кочрейн та ін. Плеяда видатних представників світової журналістики має бути введена в український освітній і медійний простір, ставши ще одним вектором європейської інтеграції.

Використані джерела.

1. Галлер М. Репортаж: Навчальний посібник/ М. Галлер; пер. з нім. В. Климченко, В. Олійник; за заг. ред. В. Ф. Іванова. – К.: Академія Української Преси, Центр Вільної Преси, 2011. – 348 с.
2. Глушко О. К. Журналістське розслідування: історія, теорія, практика: Навч. посібник для вузів/ Олександр Кіндратович Глушко. – 2-е вид., перероб. та доп. – К.: Арістей, 2006. – 142 с.
3. Дэннис Эверетт, Мэррилл Джон. Беседы о масс-медиа/ Э. Деннис, Джон Мэррилл. – М.: Рос.-амер. информ. пресс-центр, Вагриус, 1997. – 383 с.
4. Журналістські розслідування: Збірник навч.-метод. матеріалів з питань проведення журналістських розслідувань/ Упоряд. В. Я. Миронченко. – К.: Держ. комітет телебачення і радіомовлення України; Український інститут підвищення кваліфікації працівників телебачення, радіомовлення і преси (Укртелерадіопресінститут), 2012. – 110 с.
5. Константинов А. Журналистское расследование: История метода и современная практика. – СПб.: ОЛМА-ПРЕСС, 2003. – 476 с.
6. Мельник Г. С., Виноградова К. Е., Лисеев Р. П. Основы творческой деятельности журналиста: Учебное пособие. – М.: Флинта, 2016. – 208 с.
7. Уллмен Дж. Журналистские расследования: Современные методы и техника. – М.: Национальный ин-т прессы, ВЮЛАНТА, 1998. – 224 с.
8. Халер Міхаель. Пошук і збір інформації: Навчальний посібник/ За заг. ред. В. Ф. Іванова та А. Коль. – К.: Академія Української Преси, Центр Вільної Преси, 2006. – 308 с.
9. Homer L. Hall, Logan H. Aimone. High School Journalism. – New York: The Rosen Publishing Group, 2009. – 352 p.
10. Spark D. Investigative Reporting: A Study in Technique. – Oxford: Focal Press, 1999. – 477 p.
11. Stevenson, Robert L. Remapping the News of the World. – Режим доступу: <http://www.ibiblio.org/newsflow/results/Newsmap.htm>

12. The Faber Book of Reportage. – London, Boston: Ed. John Carey; Faber and Faber, 1987. – 296 p.
13. Max Winter: Die Steigeisen der Kopflaus. Wiener Sozialreportagen aus den Anfängen des investigativen Journalismus, 1901-1915. Beppo Beyerl, Angelika Herburger, Traude Korosa (Hrsg.): Fe.Re.Es. – Feuilletons. Reportagen. Essays. Band 1, Edition Mokka, Wien 2012, [ISBN 978-3-902693-26-6](#)
14. Hannes Haas: Max Winter. Expeditionen ins dunkelste Wien – Meisterwerke der Sozialreportage. Picus Verlag, Wien 2006, [ISBN 3-85452-493-5](#).
15. Miriam Houska: „Journalismus der Sinne und des Sinns“. Max Winters Wahrnehmung und Vermittlung des Wiener Elends in Sozialreportagen der Arbeiter-Zeitung 1896 bis 1910. Wien 2003, (Wien, Univ., Dipl.-Arb., 2003).
16. Stefan Riesenfellner: Der Sozialreporter. Max Winter im alten Österreich. Verlag für Gesellschaftskritik, Wien 1987, [ISBN 3-900351-67-8](#).
17. Stefan Riesenfellner (Hrsg.): Arbeitswelt um 1900. Texte zur Alltagsgeschichte von Max Winter. Europaverlag, Wien 1988, [ISBN 3-203-51034-0](#), (Materialien zur Arbeiterbewegung 49).
18. Helmut Strutzmann: Max Winter. Das schwarze Wienerherz. Sozialreportagen aus dem frühen 20. Jahrhundert. Österreichischer Bundesverlag, Wien 1982, [ISBN 3-215-04924-4](#), (Ein Österreich-Thema aus dem Bundesverlag).